

PRÓZA – charakteristika uměleckého textu

Zdeněk Jirotka - Saturnin

analýza uměleckého textu

I. část:

Literární druh:

- Epika, próza

Literární žánr:

- Humoristický román

Téma a motivy:

- Téma: životní příběh pana poté, co si najde nového sluhu Saturnina
- Motivy: Sluha, pán, koblihy, řemdih, loď, plyn, tenis, zápalky, proud, dědeček, doktor ...

Časoprostor:

- Konec první ½ 20.století
- Praha, venkov

Kompoziční výstavba:

- Formální – román rozdělen do 26 kapitol
- Obsahová – chronologická, ovšem s retropektivními prvky (vzpomínání jednotlivých postav atd.)

II. část:

Vypravěč:

- Vypravěčem je Saturninův pán
- Přímý vypravěč = sám je jednou z postav, vypráví v ich formě

Postavy:

- Saturninův pán – poctivý gentleman, jehož jméno se v průběhu knihy nedozvíme. Žije si svůj poměrně všední a nezajímavý život spokojeně, dokud se nerozhodne přijmout nového sluhu – Saturnina.
- Saturnin – osobitý, vynalézavý a pohotový sluha, naprosto věrný svému pánovi, kterého často přivádí do těžko uvěřitelných situací
- Teta Kateřina – vdova po dědečkově synovi, má obdivuhodnou schopnost se všude vecpat, je sobecká a neschopná jakékoliv sebereflexe. Nekonečná studnice přísloví a rčení.
- Slečna Barbora – milá a energická mladá dáma, která okouzlí nejen pana vypravěče, ale i Milouše
- Milouš – troufalý, drzý a rozmazlený syn tety Kateřiny, který se navzdory tomu, že nic neumí, chová jako
- Dědeček – veselý starý pán, který si rychle padne do oka se Saturninem. Umí být poměrně impulzivní a všichni hosté ho pro jeho nevyzpytatelnou ale vlídnou povahu mají v lásce.
- Doktor Vlach – lékař ve středním věku, který si libuje v cynismu, sarkasmu a studiu chování ostatních lidí

Vyprávěcí způsoby:

- Převážně nepřímá řeč
- Občas přímá řeč
- Monology – zejména doktora Vlacha

III. část:

Jazykové prostředky a jejich funkce:

- Základem je spisovný jazyk
- Občasné archaismy (ústřety)
- Humor a ironie
- Příspěvky a pořekadla
- Expresivní výrazy (žvatlat, chrlít ...)
- Úvahy, řečnické otázky, monology

Umělecké prostředky a jejich funkce:

- Hyperbola – výbuch nadšení, být starostmi bez sebe, celou noc proplakala ...
- Metafora – výbuch nadšení

literárněhistorický kontext

Kontext autorovy tvorby:

Zdeněk Jirotka

- Český spisovatel a fejetonista
- Autor humoristických povídek, románů a rozhlasových hříček
- Během okupace působí na ministerstvu veřejných prací

- Po roce 1942 se plně věnuje spisovatelské činnosti
- V průběhu války působí v Lidových novinách, po válce přestupuje do Svobodných novin
- Dva roky pracuje v humoristickém týdeníku Dikobraz
- Jeho díla se často inspirovala suchým anglickým humorem

Další díla

- Muž se psem - humorná parodie na detektivní román o hloupých podvodnících a neomylném amatérském detektivovi, který odhalí zločince
- Sedmilháři – sb. povídek
- Pravidla se změnila – sb. Povídek
- Saturnin – inspirace sluhou Jeevesem Pelhama Grenvilla Woodhouse

Literární/obecně kulturní kontext:

- Saturnin vychází roku 1943, v průběhu války
- Humoristická literatura se v české próze hojně objevuje již v meziválečném období
- Důraz je kladen na zesměšnění, kritiku ...
- Romány mají zábavnou společenskou funkci – snaha o vyrovnání se s aktuální tragickou situací pomocí humoru

Další autoři humoristické prózy

Vladislav Vančura

- Spisovatel, dramatik, filmový režisér
- Původním povoláním lékař
- Roku 1942 zastřelen nacisty
- Rozmarné léto
- Konec starých časů
- Markéta Lazarová

Eduard Bass

- Klapszubova jedenáctka

Jaroslav Žák

- Středoškolský kantor a spisovatel – díla se většinou odehrávají ve školním prostředí
- Študenti a kantoři (zfilmováno - Škola základ života 1938)

Jiří Brdečka

- Legendární filmový scénárista
- Adéla ještě nevečeřela, Císařův pekař a pekařův císař ...

Miroslav Horníček

- Listy z Provence, Klaunovy rozpravy ...
- Roku 1994 film – režie Jiří Věřčák, v hlavní roli Oldřich Vízner

Ukázka

Je pochopitelné, že za takových poměrů jsem byl velmi překvapen, když jsem jednoho večera jako obvykle vstoupil na palubu naší obytné lodi a v ústřety mi přihopsala teta Kateřina. Tvářila se, jako by očekávala, že její přítomnost vyvolá u mne výbuch nadšení. Dovádívě žvatlala a jako obvykle chrlila ze sebe jedno přísloví za druhým. Mezi jiným říkala, že host do domu, bůh do domu.

Když jsem konečně překonal své ohromení a chtěl jsem použít malé pomlky, kterou teta udělala, abych se ujal slova, uviděl jsem Milouše, jak vystupuje z mé kabiny na přídi, oblečen v pyžama a s cigaretou v ústech. Nevím, jak jsem v tu chvíli vypadal, ale je jisto, že jsem úplně zapomněl, co jsem chtěl říci, a že teta Kateřina mi s jakýmsi chvatem povídala něco o tom, že Milouš je nemocen. Lékař prý mu nařídil pobyt na čerstvém vzduchu. Protože její finanční prostředky nedovolují, aby ho poslala do lázní, byla starostmi celá bez sebe. Dovedu si prý jistě představit, jak jí bylo: celou noc proplakala. Ano, nestydí se to říci, celou noc proplakala.

Ať přemýšlela sebevíc, nenalézala východiska, ačkoliv bylo tak jednoduché a tak nasnadě. To až Milouš dostal ten nápad, že by mohl trávit takovou zotavenou na mé lodi. Více děr, více syslů, více hlav, více smyslů a víc očí víc vidí. Myslím, že teta měla v úmyslu říci ještě jedno přísloví, ale já jsem řekl, že mnoho psů je zajícova smrt, a ona se na mne nechápavě podívala.

Zatím se k nám dolouдал Milouš a řekl mi: „Dobrý den, starý brachu!“ Nemám rád, když mi někdo říká starý brachu, a chtěl jsem to právě Miloušovi jasně říci, když vtom se ozval Saturnin.